

УДК 336.717.42

ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ ТА СПОСОБИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКУ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ БАНКУ

Сопіна Ю.М., Ананьєва К.В., Яновська К.О.

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Розглянуто причини і фактори виникнення ризиків кредитування фізичних осіб банку. Досліджено класифікацію кредитного ризику банку та способи його мінімізації. Зазначено, що одним із найважливіших способів мінімізації є оцінка кредитоспроможності позичальника та домогосподарства як суттєвого важеля для банку під час видачі банківського кредиту.

Ключові слова: кредитний ризик, фізичні особи, мінімізація кредитного ризику, домогосподарство.

Актуальність проблеми. Розвиток ринкових відносин у банківській сфері повинен забезпечити новий етап у розвитку банківської діяльності. Це є найбільш необхідним, складним завданням у вирішенні питань, пов'язаних з наданням послуг фізичним особам.

Кредитні операції банку є найбільш дохідними, але й дуже ризикованими. Дуже часто банк зустрічається з такою проблемою, як неповернення кредитів. Отже, проблема мінімізації ризику кредитування фізичних осіб банку актуальна, і потребує всебічного дослідження.

Метою даної статті є дослідження факторів появи та способів мінімізації ризиків кредитування фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління ризиками кредитування фізичних осіб займалися багато зарубіжних та вітчизняних науковців. Серед них А. Арістова [2, с. 35], О.П. Ковальов [7, с. 23-28], С.М. Павлюк [4, с. 108], І. В.Чехова [6, с. 313] та ін.

Виклад основного матеріалу. Розвиток банківської діяльності у ринкових відносинах є безперервним процесом. Він є необхідним для вирішення питань у сфері надання послуг фізичним особам. Банки відіграють в таких перетвореннях не останню роль, так як забезпечують основне регулювання фінансово-кредитних взаємовідносин між юридичними і фізичними особами. Таким чином комерційні банки являються головними суб'єктами ринку, і, тому з їхнього боку важливо розвивати та вдосконалювати обслуговування населення і надавати йому послуги.

З кожним клієнтом банки прагнуть встановити довгострокові партнерські відносини. З цією метою вони намагаються прогнозувати розвиток потреб клієнтів, розробляючи і пропонуючи повний спектр банківських послуг [8, с. 408].

Всі кредитні відносини комерційних банків з фізичними особами базуються на інтересах забезпечення надійності та фінансової стабільності, диверсифікації ресурсів і надходжень, зміцнення позицій кожного банку на перспективних сегментах роздрібного ринку. Надання кредитних послуг фізичним особам призводить до передачі банками коштів клієнтам у тимчасове користування за плату у вигляді процента [8, с. 408].

Здійснення кредитних операцій завжди супроводжується кредитним ризиком. Комерційні банки ризикують несплатою позичальником основного боргу і процентів, що належать кредиторі. Кожен вид кредитних операцій характеризується специфічними причинами і чинниками, за якими можливо визначити міру ризику.

До таких операцій відносяться: надані та отримані позики; розміщені та залучені депозити; інші розміщені кошти, такі як вимоги на отримання (повернення) боргових цінних паперів, акцій, векселів; грошові вимоги за угодами фінансування під уступку грошової вимоги (факторингу); вимоги по надбаних за угодами правами (уступка вимоги); вимоги за угодами продажу (придбання фінансових активів з відкладеними платежами); вимоги лізингодавця до лізингоотримувача за операціями фінансової оренди.

Узагальнемо результати вчених, які дослідили фактори, що обумовлюють ризики банків та виділимо основні з них. Отже, виникнення кредитного ризику залежить від таких факторів [9, с. 290]:

- 1) економічної та політичної ситуації в країні та регіоні (кризовий стан економіки, незавершеність формування банківської системи тощо);
- 2) ступінь концентрації кредитної діяльності в окремих галузях, чутливих до змін в економіці (значний обсяг сум, що надаються вузькому колу позичальників та галузей);
- 3) кредитоспроможності, репутації та типу позичальників за формами власності, належності та їх взаємодій з постачальниками та іншими кредиторами;
- 4) банкрутства позичальника;
- 5) концентрації діяльності кредитної організації в нових, нетрадиційних формах кредитування (лізинг, факторинг тощо);
- 6) питомої ваги нових залучених клієнтів, щодо яких банк не має достатньої інформації;
- 7) зловживання з боку позичальника, шахрайство;
- 8) прийняття в якості застави активів що важко реалізуються та знаходяться під впливом швидкого знецінення, втрата заставного майна;
- 9) достовірності техніко-економічного обґрунтування кредитної угоди та комерційного або інвестиційного проекту;
- 10) внесення частих змін в кредитну політику банку з надання кредитів та формування портфелю виданих кредитів;
- 11) види, форми, розміри наданого кредиту та його забезпечення.

Використовуючи поняття кредитного ризику щодо кредитної операції, слід розрізняти терміни:

– індивідуальний кредитний ризик (ризик конкретного позичальника, ризик за конкретною кредитною угодою). Мається на увазі ймовірність того, що позичальник не зможе повернути борг згідно з умовами договору і при цьому банкові не вдасться своєчасно і в повному обсязі скористатися забезпеченням кредиту для покриття можливих втрат.

– портфельний кредитний ризик (ризик портфеля) проявляється у зменшенні вартості активів банку (іншому, ніж унаслідок зміни ринкової процентної ставки) [12].

Загалом існує безліч класифікацій кредитного ризику. Наприклад в залежності від виду кредитного продукту банку можна виокремити [10]:

- кредитний ризик при автокредитуванні;
- іпотечний кредитний ризик;
- кредитний ризик за операціями овердрафт;
- ризик за операціями з кредитними картками тощо.

За характеру впливу на кредитний продукт відрізняють:

- основні ризики (прямі);
- супутні ризики (непрямі).

В залежності від груп позичальників можна виділити кредитний ризик за операціями з:

- фізичними особами та юридичними особами-суб'єктами господарювання (різних форм власності);
- банківськими установами (резидентами і нерезидентами) та небанківськими фінансовими установами;
- державою.

Як вже зазначалось, кредитування неминуче супроводжують неплатежі за кредитами і прострочення заборгованості. Відмінністю є те, що в одних кредиторів прострочена позичкова заборгованість займає лише невелику частку в кредитному портфелі, в той час коли для інших її наявність призводить до серйозних проблем.

Поштовхом до виникнення простроченої заборгованості за кредитами фізичних осіб слугує неякісна оцінка позичальника при оформленні та видачі кредиту. Саме тому скорочувати прострочену заборгованість потрібно на початкових етапах кредитування.

Серед елементів організації кредитного процесу виділяють:

1. здійснення кредитних операцій кредитування окремих позичальників, тобто взаємодія з клієнтом, розгляд документів, укладення кредитних договорів та реєстрація фактів кредитних угод.

2. прийняття рішення про надання позики (відмову у видачі позики), зміну умов кредитного договору, пролонгацію кредитів, вибір варіантів реструктуризації заборгованості.

3. управління кредитними ризиками і кредитним портфелем банку як сукупністю конкретних кредитів.

Для оцінки небезпеки виникнення ризику персоналу банку потрібно визначити причини і чинники виникнення кредитного ризику, його розміри та методи, за допомогою яких можливе їх подолання. Це допоможе своєчасно вжити заходи щодо його мінімізації, або взагалі його уникнути.

Існує багато способів мінімізації кредитного ризику [4, с. 108]:

- розподіл;
- зовнішнє страхування;
- нормування кредитів;
- диверсифікація;
- лімітування кредитів;
- створення резервів;
- достовірна оцінка кредитоспроможності позичальника.

Однак найважливішим способом мінімізації вважається оцінка кредитоспроможності позичальника. Такий аналіз сприяє отриманню визначальної інформації, на основі якої приймається рішення про можливість та умови надання позики.

Глибина аналізу залежить від наявності або відсутності в минулому кредитних відносин банку з конкретним позичальником, від результатів його фінансово-господарської діяльності (для юридичної особи), обсягу та строків надання кредиту [13].

Оцінка кредитоспроможності фізичної особи визначається за результатами якісних характеристик (особиста кредитоспроможність) та за результатами аналізу кількісних показників (економічна кредитоспроможність), підтверджених відповідними документами і розрахунками.

Якісними характеристиками фізичної особи являються: – вік і стан здоров'я клієнта; – загальний матеріальний стан клієнта; – соціальна стабільність; – кредитна історія.

Кількісними показниками оцінки кредитоспроможності фізичної особи є: – сукупний чистий дохід та прогноз на майбутнє; – накопичення на рахунках в банку; – забезпечення (застава рухомого та нерухомого майна, наявність страхових полісів) та рівень його ліквідності [13].

Через оцінку кредитоспроможності позичальника комерційний банк може визначити рівень кредитного ризику, який вона прийме на себе, якщо буде мати кредитні взаємовідносини з цим клієнтом.

Під час прийняття рішення про видачу кредиту потрібно більше уваги приділити аналізу стану домогосподарства, котре являє собою економічну одиницю. Воно може складатися з однієї чи більше осіб, які ведуть спільне господарство, що забезпечує економіку факторами виробництва і витрачає зароблені на цьому кошти на поточне споживання товарів і послуг, а також заощаджує з метою задоволення своїх потреб [6, с. 312].

Домогосподарства в суспільстві виконують 3 основні функції. Це функція постачання факторів виробництва, заощадження та споживання. Головними споживачами матеріальних і нематеріальних благ являються якраз домогосподарства, таким чином вся виробнича діяльність суспільства зорієнтована на задоволення їх потреб.

Враховуючи, що фізична особа є частиною домогосподарства, його кредитоспроможність необхідно оцінювати через баланс домогосподарства, яке основи зниження кредитного ризику. Баланс домогосподарства надає можливість не тільки оцінити кредитоспроможність позичальника, а й допомагає банку прийняти рішення з надання позичальнику кредиту. Показники балансу показують, як змінилися доходи та витрати домогосподарств, як змінилася заробітна плата та доходи від власності, яким є економічно-активне населення, що в цілому збільшує кредитоспроможність позичальника [13].

Зростання соціальної допомоги, заробітної плати та інших одержаних поточних трансфертів вказує на те, що розширюється коло потенційних фізичних осіб-позичальників.

З проведення дослідження стану домогосподарств можна стверджувати, що об'єктивні параметри їх розвитку хоча і зростають, але за результатами національного дослідження з питань фінансової грамотності та захисту прав споживачів фінансових послуг, проведеного Агентством США з міжнародного розвитку USAID в Україні, зроблено висновки, що пересічному українцеві бракує знань з фінансів, він користується тільки базовими фінансовими послугами, здебільшого нічого не знає про свої права як споживача фінансових послуг, внаслідок цього майже не довіряє фінансовим установам [14].

Для підвищення ефективності банківської діяльності та конкурентоспроможності банківських установ рекомендується покращити систему управління кредитними ризиками, яка в свою чергу формується відповідно до кредитної політики конкретного банку.

Існує певне протиріччя між об'єктивними параметрами розвитку домогосподарств як основи стабільності позичальника та його готовністю та обізнаністю щодо ефективного використання кредитних ресурсів [13].

Підвищивши самооцінку домогосподарства та утворивши ефективний механізм управління їхньою власністю, а також розширивши сферу

вживання фінансових послуг можливо досягти зниження кредитного ризику.

Висновки. Кредитний ризик є передумовою конкурентоздатності банку, він є чинником підвищення ефективності банківської діяльності. Таким чином, зазначимо, що для стійкого функціонування банківської установи на ринку та подальшого розвитку його діяльності необхідно аналізувати фактори виникнення ризику кредитування фізичних осіб банку та дослідження і виявлення його шляхів мінімізації. Мінімізація рівня ризиків дає змогу отримати стійкий прибуток та забезпечує стабільне функціонування банківської установи на ринку.

Список літератури:

1. Герасимович М. Д. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій – Вергуненко; За ред. А.М. Герасимовича. – Київ: КНЕУ, 2004. – 600 с.
2. Арістова А. Особливості кредитування банками фізичних осіб / А. Арістова // Вісник НБУ. – 2011. – № 2. – С. 35–36.
3. Даниленко А. Тенденції та наслідки активізації споживчого кредитування в Україні / Даниленко А., Шелудько Н. // Вісник НБУ. – 2008. – № 5. – С. 67–69.
4. Павлюк С.М. Кредитні ризики та управління ними // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 105–111.
5. Бондаренко Л. А. Ризик – менеджмент кредитно діяльності комерційного банку: Підручник / Л.А Бондаренко. – Київ: КНЕУ, 2007. – 23 с.
6. Чехова І.В. Управління ризиками в банківській діяльності // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2006. – № 6. – С. 312–314.
7. Ковальов О.П. Стратегічне управління кредитними ризиками // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 5. – С. 21–30.
8. Дзюблюк О. В. Банківські операції: Підручник / За ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.
9. Маховикова Г. А., Касьяненко Т. Г. Аналіз і оцінка ризиків у бізнесі: Підручник / – М.: Вид-во Юрайт, 2015. – С. 464.
10. Кредитний ризик як невід'ємна частина банківської діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://www.stelmaschuk.info/archive-internet-conference/67-conferencia-12-12-2013/1026-1026.html>]
11. Види кредитних ризиків у банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://intkonf.org/melikaeva-am-vidi-kreditnih-rizikiv-u-banku/>]
12. Сутність кредитного ризику банку та його фактори [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/2_31_2011/31_03_04.pdf]
13. Мінімізація ризику кредитування фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/fkd/2011_1/part1/9.pdf]
14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy-confer.com.ua/full_article/635/

Сопина Ю.Н., Ананьева Е.В., Яновская К.А.

Харковский национальный университет строительства и архитектуры

ФАКТОРЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ И СПОСОБЫ МИНИМИЗАЦИИ РИСКА КРЕДИТОВАНИЯ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ БАНКА

Аннотация

Рассмотрены причины и факторы возникновения рисков кредитования физических лиц банка. Исследована классификация кредитного риска банка и способы его минимизации. Отмечено, что одним из важнейших способов минимизации является оценка кредитоспособности заемщика и домохозяйства как существенного фактора для банка при выдаче банковского кредита.

Ключевые слова: кредитный риск, физические лица, минимизация кредитного риска, домохозяйство.

Sopina Y.M., Ananieva K.V., Yanovska K.O.

Kharkiv National University of Construction and Architecture

FACTORS OF EMERGENCE AND WAYS OF MINIMIZATION OF A BANK RISK RELATED TO CREDITING INDIVIDUALS

Summary

The article is dedicated to indication of reasons and factors of the emergence of a bank risk related to crediting individuals. The authors have considered a classification of the bank credit risk and ways of its minimization. The authors highlight that assessing creditworthiness of a borrower and households as a considerable leverage in the process of giving a bank loan is one of the most important ways of the minimization.

Keywords: credit risk, individuals, credit risk minimization, household.